

120 DE ANI DE LA NAȘTERE
60 DE ANI DE LA MOARTE

I. L. CARAGIALE ÎN LUMINA UNOR AMINTIRI PUȚIN CUNOSCUTE

CONSTANTIN MANOLESCU

Perioada apropierei lui I. L. Caragiale de partidul conservator-democrat al lui Tache Ionescu este o perioadă incomodă pentru biografii marelui dramaturg, pentru că sînt dispuși, mai degrabă, să vadă în aceasta, o abdicare de la principiile care l-au diriguat pe cel care a vituperat politicianismul burghez și nu o experiență dramatică, dictată de un seism social la fel de dramatic. Răscoalele țărănești din 1907 au zburciuit adînc sufletul scriitorului, fapt evidențiat în corespondența sa și în mînia vitriolantă exprimată în broșura „1907, din primăvară pînă în toamnă“. Nu trebuie să uităm că I. L. Caragiale este singura mare conștiință românească care receptează fenomenul departe de țară, în Germania. Orgolioasa lui retragere, dictată de alte cauze, îi va fi strecurat gustul amar al unei dezertări sociale, fiorul acestei crize dictîndu-i necesitatea militantismului politic. Sciziunea conservatorilor îi oferă prilejul.

În gama partidelor politice românești de atunci, partidul conservator-democrat era un partid nou, necompromis în viața politică. La această opțiune a contribuit o motivație afectivă, și anume faptul că în fruntea partidului conservator-democrat se afla Tache Ionescu, vechi prieten, singurul om politic de prestigiu care acordase lui Caragiale prețuirea ce i se cuvenea, participînd —acesta este doar un exemplu — la sărbătorirea din 23 februarie 1901, în sala Gheanțu, pentru cei 25 de ani ai săi de activitate literară.

Este știut că rezultatul acestei aderări nu a fost decît un calvar dureros al neliniștii, o îndepărtare de la treburile scrisului, de la viața sa de familie și, în final, o deplină insatisfacție politică.

Caragiale nu a propus destinului său eroarea ci experiența, o speranță („*poate va ieși și de acolo un bine*“). El a privit cu multă seriozitate încercarea de a participa la viața politică. Cînd vorbește despre întrunirile politice adoptă un ton solemn : „*Gazetele spun că Tache Ionescu a hotărît să înceapă îndată după vacanța Paștelor campania în toată*

țara — întruniri și banchete. Mi-e tare frică să nu mă cheme patria“¹. În orice caz nu-l putem acuza de demagogie pe Caragiale.

Nu e mai puțin adevărat că, în legătură cu prezența sa în viața politică, marele scriitor are o ușoară umbră de pudoare, de autoironie evidențiată în corespondență („*Am luptat — Am birruit*“²), în stilul unora din cuvântările sale politice. Aici recunoaștem limbajul personajelor, mimat autoironic de către autor pentru propriile lui acțiuni. Într-un rînd, anticipînd poate, vorbea despre faptul că l-au ajuns blestemele lui Rică Venturiano : „*să predic, la bătrînețe, sufragiul universal*“³.

Din motivele arătate mai sus, Caragiale s-a aruncat în lupta politică. La baza tuturor stă un seism social și sufletesc — răscoalele țărănești din 1907, patriotismul său generos răscolit acum : „*Privește adînc țărînilor patriei și le sărută și pe mine mai mult*“ (scrisoare din septembrie 1907).

Cercetînd corespondența cu Paul Zarifopol, cel mai susținut capitol al corespondenței lui Caragiale, putem extrage aproape cu precizie perioadele cînd marele dramaturg se afla în țară, deci angrenat în activitate politică : a) aprilie-iunie 1908, cea mai lungă perioadă afectată acestei activități ; b) 4—10 decembrie 1908, o perioadă foarte scurtă, cînd a fost chemat special pentru întrunirile de la Botoșani și probabil Roman ; c) 28 octombrie — 31 noiembrie 1909.

Chemarea specială din străinătate a lui Caragiale, doar pentru cîteva zile, în iarna lui 1908, vine să sublinieze deosebita importanță a prezenței lui la aceste întruniri, miza mare pe care o puneau conservatorii-democrați pe prezența sa, adevărată platformă politică.

Șerban Cioculescu vorbește despre entuziasmul cu care era primit Caragiale pretutindeni, despre ovațiile care-l întîmpinau întotdeauna. Or, se pare că n-a fost mereu așa, că „partidele istorice“ adverse l-au privit cu ostilitate, trecînd la atac, încercînd să provoace incidente, fapt care, poate, l-a îndirjît pe Caragiale, creîndu-i iluzia că prin înregimentarea sa se războiește cu asasinii țăranilor din 1907.

În aprilie-iunie 1908 turneele politice ale conservatorilor-democrați punctează orașele Piatra-Neamț, Ploiești, Buzău, Rîmnicul-Vilcea, Tîrgoviște și Turnu-Severin.

În legătură cu întrunirea de la Tîrgoviște există niște amintiri mai puțin cunoscute aparținînd lui Ion Popescu-Cerna. Amintirile au văzut lumina zilei, rămîinînd însă uitate acolo, într-un ziar obscur de provincie⁵, cu prilejul necrologului marelui scriitor : „*L-am cunoscut pentru prima oară — mărturisește Ion Popescu-Cerna — la 25 mai 1908, cu*

¹ I. L. Caragiale, *Opere*, vol. VII, *Corespondență*, Editura Fundațiilor, București, 1942, p. 132.

² *Op. cit.*, p. 101.

³ *Op. cit.*, p. 427.

⁴ *Op. cit.*, p. 334.

⁵ Dîmbovița (Valea Lungă), an II, nr. 1, iunie 1912.

oazia venirii lui Tache Ionescu la Tîrgoviște“⁶. Deși trecuseră, la data cînd redacta necrologul, patru ani de la întîlnire, memoria nu-l înșeală pe Ion Popescu-Cerna. O scrisoare trimisă de Caragiale în acest an, din Sinaia, adresată aceluiași Paul Zarifopol, confirmă datarea de mai sus : „*Stimate d-le Dr., miercuri, 21 mai st. V. Rîmnicul Vîlcea, duminică 25 mai st. r. Tîrgul-Vestei*“⁷. „O altă scrisoare anterioară, expediată tot din Sinaia anunță, de asemenea ca sigure, două întruniri electorale : „*Mai am Tîrgoviște și Severin, apoi Berlin-Leipzig*“⁸.

Putem observa în treacă plăcerea de ordin lingvistic a lui Caragiale de a savura sonoritățile unor presupuse etimoane, deci o anumită preocupare pentru etimologie, fie ea și pasageră (Tîrgul-Vestei, Tîrgoviște, sau în altă parte „Ibraila“ pentru Brăila).

Ion Popescu-Cerna îl înfiltează pe Caragiale cu Tache Ionescu și un grup de fruntași conservatori-democrați de la centru — dintre care nu va fi lipsit Mihalache Dragomirescu, un grup de conservatori-democrați localnici — dintre care cu siguranță n-a lipsit George Cair, poet, colaborator la „Moftul român“. fost prefect de Dîmbovița, care refuzase să tragă în țărani răsculați la 1907, precum și o cunoscută cîntăreață din Ploiești (la grădina Lăzărescu, care mai există și astăzi, drapată de corzile groase ale viței de vie sălbatice).

Aici, la Tîrgoviște, procedeele înfierate în „O scrisoare pierdută“, la un sfert de veac de la premieră, se exercitau asupra autorului : timp de „*mai bine de o oră*“ agenții politici ai partidelor au bombardat întîlnirea „*cu cioburi de sticlă și ouă clocite*“. Deși „*trecuse demult de miezul nopții*“, Caragiale scrie un bilet prietenului său mai tînăr, I. Al. Brătescu-Voinești, care locuia atunci în Tîrgoviște, rugîndu-l să-l scape din încercuire și din plictiseala acestei întîlniri politice care se prelungea peste limite.

Caragiale era nervos, după cum își amintește Ion Popescu-Cerna. dar „*scria foarte caligrafic și citeț*“. În scrisoarea către Brătescu, „*al cărui cuprins nu-l mai pot reda exact, i se adresa cu titlul «iubite maestre», își amintește același memorialist*“⁹.

Bazîndu-se pe niște amintiri transmise oral de Ion I. Al Brătescu-Voinești, fiul prozatorului, un articol publicat nu de mult în ziarul „Dîmbovița“ (serie nouă)¹⁰, după ce situează eronat această întîlnire în toamna lui 1908, pretinde că acesta, împreună cu I. L. Caragiale, s-ar fi dus la hotel „București“, unde Caragiale i-ar fi citit în restul nopții nuvela „Kir Ianulea“. Acest lucru nu este posibil, pentru că dacă ar fi cunoscut dinainte nuvela, fie și într-o altă formă, nu s-ar mai explica

⁶ Ibidem.

⁷ I. L. Caragiale, *op. cit.*, p. 101.

⁸ *Op. cit.*, p. 102.

⁹ Dîmbovița (Valea Lungă), *ibidem*.

¹⁰ cf. Victor Petrescu „Caragiale la Tîrgoviște“ în Dîmbovița (serie nouă), an IV, nr. 1165 din 21 noiembrie 1971.

entuziasmul lui Brătescu-Voinești, mărturisit într-o scrisoare din 10 decembrie 1909, după care ar fi citit-o : „...*La 3 singur, la 6 nevastă-mi, la 9 seara am citit-o vecinilor mai Dimitrii.* (este vorba de Costică Dimitriu, senator, fost ministru, și de soția sa, care stăpâneau pe atunci actuala clădire a Muzeului tiparului și cărții vechi românești — n.n.), *înainte de culcare am mai citit-o o dată singur. Am adormit rîzînd, m-am sculat azi dimineață, cu gîndul la Manoli Gaidari, fiindcă veneam la București, am luat revista cu mine în ghiozdan și de la Tîrgoviște pînă la Gherșani am citit-o la 6 inși cu care mă găseam în tren*“¹¹. Iată deci un adevărat recital „Kir Ianulea“. De fapt nici nuvela nu era scrisă la acea oră, în mai 1908, mărturie fiind scrisoarea din 8/21. I. 1908 : *Stimate d-le doctor, cu ajutorul lui Dumnezeu, l-am dat în sfîrșit gata pe dracu Kir Ianulea, isprăvit acu, nu-mi rămîne decît să-l dichisesc...*“¹².

Ion Popescu-Cerna își aduce aminte și de o a doua vizită la Tîrgoviște, anul următor, în 1909, fără să mai țină minte data, vizită care pare, conform periodizării stabilite de noi să fi avut loc între 28 octombrie-31 noiembrie.

Cu această ocazie, după cum își amintește memorialistul, se organizează lingă Tîrgoviște, în pădurea Prișeaca, la vila „Mierea“ a lui V. Dimitropol, o întrunire. Această vilă a fost cin'ată de George Cair, în volumul „Amurg“ : *În, ținutu-i pe de-a rîndul, / Verzi tălăzuiesc păduri ; /Iar departe, munții suri /Melancolic îți prind gîndul /...Păsărelele vrăjite /Scot din zori pînă-n amurg /Mii de triluri, ce se scurg / Peste, vîile-adormite...*¹³.

Și pe Caragiale îl fermecase aici „*frumusețea naturii, cîntecul păsărilor*“.

Alegătorii dimbovițeni din partea muntelui, prin glasul unor țărani, îi promisesea lui Caragiale să-l aleagă deputat și Caragiale primise.

În pădurea de la „Mierea“ admiră „*cămeșile și pantalonii albi, ca și pe purtătorii lor*“, frumusețea costumului popular. În fața vilei s-a făcut o horă mare, la care a intrat și Caragiale, care „*părea flăcău de 20 de ani*“¹⁴.

Se pare că această vizită a fost unul din momentele cele mai rivnite de I. L. Caragiale — un contact cu țărani ce trăiseră drama răscoalelor țărănești din 1907, pentru care se aruncaseră în luptă dintr-o puternică conștiință civică, într-o experiență însă eșuată.

¹¹ I. L. Caragiale, *Opere*, vol. III, Editura pentru literatură, București, 1962, p. 678.

¹² I. L. Caragiale, *Opere*, vol VII, *Correspondență*, Editura Fundațiilor, București, 1942, p. 132.

¹³ George Cair, „Amurg“, București, 1921 (poezia Colț de vrajă — Vila Mierea).

¹⁴ Dimbovița, (Valea Lungă), ibidem.